

Vogelvrij in de FILIPIJNEN

Een groepje demonstranten protesteert na de dood van scholier Kian delos Santos tegen de drugsmoorden bij het nationale hoofdbureau van de politie in Manilla.

De oorlog tegen drugs op de Filipijnen komt er eigenlijk op neer dat dealers en drugsverslaafden vogelvrij zijn. De politie pakt sinds het aantreden van president Duterte massaal mensen op die zonder consequenties elk moment doodgeschoten kunnen worden. Mensenrechtenorganisaties schatten dat er in deze context al twaalfduizend Filipino's zijn gedood, .

Toen **Cameron Gracia (28)** op een vrijdagavond niet thuiskwam, wist zijn moeder Marilyn meteen dat er iets mis was.

Dagenlang ging ze van politiebureau naar politiebureau: "Is mijn zoon hier?" Op de zesde dag liet een begrafenisondernemer haar een fotootje op zijn mobiele telefoon

zien. Ze herkende Cameron meteen aan de tatoeage op zijn borst. Nu ligt hij naast haar in een witte kist in het kleine kamertje waar de familie zich heeft verzameld. Marilyn wijkt alleen van zijn zijde om haar korte grijze kapsel even in model te brengen en haar witte blouse glad te strijken voor de begrafenis zo meteen, dan gaat ze weer zo snel

mogelijk op het bankje naast haar dode zoon zitten.

Cameron is een van de duizenden mensen die zijn gedood in de 'oorlog tegen drugs' die de Filipijnse president Duterte bijna twee jaar geleden startte. Schattingen van mensenrechtenorganisaties lopen tot wel twaalfduizend, de politie zelf

houdt het op enkele duizenden slachtoffers. De omstandigheden rond hun dood blijven vaak duister. Sommigen zijn gedood bij politieoperaties, waarbij het politierapport steevast vermeldt dat de persoon gewapend was en dat de schietende agenten handelden uit

Bij foto's van slachtoffers hebben demonstranten kaarsjes geplaatst (tijdens een protestactie bij het nationale hoofdbureau van de politie in Manilla).

zelfverdediging – een versie die families, journalisten en activisten betwisten. Cameron werd net als de meeste slachtoffers neergeschoten door 'onbekenden op een motorfiets' – wie die onbekenden zijn, wordt nooit uitgezocht.

In de eerste maanden van de politieoperatie reageerde de wereld geschokt. De internationale pers kwam kijken, de VN sprak er schande van, mensenrechtenorganisaties schreven dikke rapporten. Op de Filipijnen zelf bleef het opvallend stil.

En terwijl de internationale gemeenschap de aandacht allang weer had verlegd naar crises elders in de wereld, was het in de Filipijnse hoofdstad Manilla nog steeds bijna elke nacht raak. Het is net een slechte thriller. Er komt een sms'je binnen. "30, Rosal, Quezon City." Dan springt de hele lokale pers in de auto, om met knipperlichten en rode stoplichten negerend de stad door te racen naar de genoemde locatie, in de hoop er eerder te zijn dan het forensisch team. Dan komt het lijk in beeld, op de buik in een plas bloed,

liggend onder zijn of haar eigen fiets of brommer, doorzeefd met vijftien kogels, zittend tegen een pilaar met een doorsneden keel, of onder huisvuil bedolven aan de kant van de autoweg.

Wie heeft het gedaan? Het verhaal van omstanders is vaak hetzelfde.

"Gemaskerde mannen op motoren, ze gingen meteen weer weg." Veel mensen zeggen ook met een schuin oog op de aanwezige politiemannen dat ze niets hebben gezien. "We sliepen." Hoewel officieel wordt ontkend dat de politie achter de moorden zit, moedigt de president zijn mensen regelmatig expliciet aan 'drugscriminelen'

om te brengen. Toen in augustus een recordaantal doden van 32 in één nacht was gevallen bij anti-drugsoperaties, zei Duterte: "Als we er elke dag 32 konden doden, zouden we de pijn van dit land misschien kunnen verlichten."

Een paar keer was er ook lokaal ophef. Zo ontmantelde Duterte begin 2017 de hele anti-drugsafdeling nadat agenten op het politiehooftkantoor een Zuid-Koreaanse zakenman hadden gewurgd. Volgens de president was de politie 'corrupt tot op het bot'. Een paar maanden later was de drugsoorlog echter weer in volle gang zonder dat de corruptie echt was aangepakt. Afgelopen zomer leidde de dood van de zeventienjarige Kian delos Santos tot protesten, vragen in het parlement en een gerechtelijk onderzoek. Kian was weliswaar niet het eerste minderjarige slachtoffer, noch de enige onschuldige die omkwam, maar deze keer had de hele bevolking op videobeelden van bewakingscamera's kunnen zien hoe de ongewapende scholier door

agenten over de grond werd gesleept voordat ze hem doodden, in weerspraak van het politierapport dat stelde dat de jongen verzet had gepleegd. Nadat kort daarop nog twee tieners de dood vonden, kondigde de president in oktober onder toenemende lokale en internationale druk wederom een verandering van beleid en herverdeling van taken aan – om daar nog geen twee maanden later weer op terug te komen 'omdat de criminaliteit is toegenomen'.

De kern bleef al die tijd overeind: wie drugs gebruikt of gebruikt heeft, is vogelvrij. Terwijl activisten en politici de deur platliepen bij de rouwende ouders van Kian delos Santos, werd een paar straten verderop de zoon van Marilyn gedood. Hij kreeg als 'gewone' drugsverslaafde een tweeregelig krantenberichtje. De strijd is in de loop der tijd alleen maar grimmiger en onvoorspelbaarder geworden. Mensen worden steeds wantrouwend naar elkaar. Postercampagnes, kliklijnen en lijsten met vermeende drugsgebruikers moedigen hen aan elkaar te verlinken. Familieleden van slachtoffers zwijgen, omdat ze bang zijn de volgende te zijn. Camerons moeder komt soms pas om vier uur 's nachts terug van haar werk als masseuse, vertelt ze. "Buren hebben me gewaarschuwd om niet meer zo laat over straat te gaan." Wie haar zoon heeft gedood? "Ik weet het niet." Ze kijkt angstig naar buiten en legt een vinger op

haar lippen. Vreemde oren zijn nooit ver weg.

De familieleden van een ander slachtoffer zijn ervan overtuigd dat de 27-jarige Bernard 'Ian' Alfonso erbij werd gelapt door zijn nichtje, dat met een politieman is getrouwd. "De politie zei dat Ian wapens bij zich had, maar hij was gewoon op weg naar een basketbalwedstrijd," zegt zijn zwangere partner Angel. "Ze planten zelf bewijsmateriaal, zoals wapens en drugs." Ze wrijft over haar buik, haar ongeboren zoontje noemt ze naar zijn vader. Hoe ze Ian junior gaat voeden nu de kostwinner is gedood, weet Angel nog niet.

Veel mensen juichen de harde politieacties toe. Ze zeggen dat het

'Vroeger waren tieners hierbuiten de hele avond drugs aan het verkopen. Nu kan mijn dochter om elf uur 's avonds gewoon veilig over straat lopen'

veiliger is geworden in de stad. "Alleen criminelen zijn tegen de drugsoorlog," zegt arts **Ray Guillermo (59)**. Recht tegenover zijn praktijk is een forensisch team bezig de straathoek af te bakenen waar net een vermeende drugshandelaar is doodgeschoten door 'onbekenden op een motorfiets', het doorzeefde lijk is nog niet eens weggesleept. "Vroeger waren tieners hierbuiten de hele avond drugs aan het verkopen. Nu kan mijn dochter om elf uur 's avonds gewoon veilig over straat lopen." Volgens Guillermo "kun je beter de slechte mensen doden dan hen de goede mensen laten schaden". Bij het centrale politiebureau van Manilla wijst een jonge fotograaf naar een punt honderd meter verderop.

In de vrouwengevangenis van Quezon City is de bezettingsgraad 1075 procent. De overvolle slaapzalen dienen tegelijkertijd als activiteitenruimte.

“Vroeger zou je al beroofd zijn voordat je die hoek bereikt had. Nu zeggen de zwerfers je gedag.” Zelfs in de sloppenwijken waar de meeste slachtoffers vallen, spreken mensen hun steun uit voor de drugsoorlog. “Ik gebruik geen drugs, dus ben ik ook niet bang,” verklaart een meisje op een begrafenis.

Drugsverslaafden en -dealers worden overal opgejaagd. Behalve dat ze elk moment doodgeschoten kunnen worden, pakt de politie sinds het aantreden van Duterte ook massaal mensen op. In een schaars verlichte kamer in een buitenwijk van Manilla trekt een mager meisje haar t-shirt over haar hoofd. Te laat – een lokale journalist heeft haar al herkend als zijn voormalige klasgenote. Ze is aan haar vriendje geboeid, een zwaar getatoeëerde jongen. Voor hun neus liggen zakjes drugs op tafel, in de hoek is een Mariabeeld omgevallen. Volgens een politiewoordvoerder dealden alle inwoners van het appartement in ‘shabu’, zoals het populaire en extreem verslavende crystal meth op de Filippijnen wordt genoemd. Nadat een broer was opgepakt, hadden ze diens handeltje gewoon voortgezet. Terwijl de camera’s klikken, wordt het stel met

tengere postuur en korte piekhaar ouder uit dan haar 42 jaar. Pepo heeft in de gevangenis een leven opgebouwd. “Ze noemen me ‘mami’, en ik heb in tegenstelling tot sommige nieuwkomers een bed, ik hoef niet op de grond te slapen.” Ze verdient zelfs wat geld voor haar zes kinderen door toiletten te poetsen en eten te verkopen binnen de gevangenis. Maar ze mist haar kinderen. “Mijn jongste dochter was vier toen ik hier kwam. Ze kwam vorige week op bezoek, ze is zo groot geworden.” De standaard verklaring dat ze onschuldig is vastgezet, laat Pepo al snel varen. “Ik had allerlei baantjes, maar ben uiteindelijk gaan dealen om mijn gezin te onderhouden,” fluistert ze. Haar man en zus werden tegelijk opgepakt en zitten in een andere gevangenis. De kinderen wonen bij hun grootouders. Op Pepo’s afdeling gluren meisjes – allemaal in identieke gele t-shirts – door de tralies naar beneden. “*Good morning visitors!*” klinkt het overal. Een vrouw zit op de grond kraaltjes te rijgen om een Hello Kitty-tasje voor haar dochttertje te maken. Drie vrouwen roeren in grote metalen pannen met rijst, kip en kool. Ze zijn streng gescreemd om in de keuken te mogen werken, want ze werken met messen en ander keukengerei.

Andere vrouwen hangen op bed, zitten aan bureautjes te schrijven of vouwen foldertjes als bijverdienste. De toch al overvolle slaapzaaltjes en gangen zijn tegelijkertijd activiteiten- en lesruimtes. “Toen ik hier kwam, woonden er zo’n vierhonderd vrouwen,” zegt Pepo. “Nu zijn het er drie keer zo veel.” De officiële

bezettingsgraad van de gevangenis is 1.075 procent. “Als de politie haar werk doet, hebben wij hier een probleem,” vat gevangenisbewaarder Maria Lago de situatie samen.

Volgens critici worden alleen de makkelijk te pakken verslaafden en kleine dealers aangepakt, die geen middelen hebben om zich te

verdedigen.

Begrafenisonderneemster Kathy Viray ziet regelmatig moeders zoals Marilyn langskomen op haar kantoor, op zoek naar hun kinderen. “Dit mag voor mij dan misschien *business* zijn, als moeder breekt het mijn hart. Al die jonge mensen... En die zouden allemaal gewapend zijn geweest, jongens en meisjes van achttien?” Vaak blijven de lichamen wekenlang opgebaard liggen: er is immers geen geld voor de begrafenis. Mensen zamelen geld in via familie en vrienden die tijdens de dodenwake geld inzetten bij kaartspelen, of hopen op de steun van een iets welvarender familielid of een enkele kerk die bijspringt, zoals in Camerons geval.

Dat de verslaafden minder zichtbaar zijn op straat, wil ook niet zeggen dat het drugsprobleem is opgelost. Van aangekondigde rehabilitatieprogramma’s komt weinig terecht. “Als je eenmaal in de gevangenis zit, kun je er beter nooit meer uitkomen,” zeggen verschillende familieleden van slachtoffers. Volgens hen zijn mensen die zich als drugsgebruiker hadden laten registreren na een oproep van de politie om af te kicken, of die na een gevangenisstraf terugkeerden naar huis, vervolgens toch doodgeschoten. Intussen houden de grote handelaren en de drugskartels vrij baan. Op de nachtelijke tochten gaan de geruchten rond als er weer een lijk wordt aangetroffen: “Hij was een helper van de politie, die agent is doodgeschoten met degene waarmee hij een deal wilde sluiten.” Het lijkt erop dat politie, politici en drugskartels hun dodelijke spel voortzetten over de hoofden van de bevolking.

In de sloppenwijken van Manilla blijft shabu een aantrekkelijk alternatief voor de dagelijkse realiteit. “Shabu is pure energie,” beschrijft gevangene en ex-verslaafde **Tanya Razel Gamasan (32)** het effect van de drugs. “Als ik shabu neem, voel ik me sterk en krachtig, ik kan twee of drie dagen doorgaan

De broer en de partner van 'drugsdode' Bernard Alonso ondersteunen zijn oma, die het te kwaad krijgt op het moment dat de kist dichtgaat.

zonder te slapen. En ik vergeet al mijn problemen.” In de smalle straatjes verraden zwarte of afwezige tanden en wazige blikken van straatverkoopsters of fietstaxichauffeurs wie naar de shabu heeft gegrepen om het harde dagelijkse bestaan aan te kunnen. Het toekomstperspectief is dan ook zeer beperkt. In de uitgaanswijk Malate vermelden uithangborden bij ‘drive-in’ hotels de kamerprijzen per uur en stellen vrouwen en mannen hun slanke lichamen in minuscule pakjes tentoon. Een straat verderop zit een groepje vrouwen in een plastic tent, waarin ze hun hele huisraad hebben gestald omdat hun woonwijk grotendeels afgeft is na een kortsluiting. Dit soort branden komt regelmatig voor in de sloppenwijken met hun geïmproviseerde bedrading, illegale drugssessies en teveel mensen in een te kleine ruimte. Of ze

hun huizen opnieuw mogen opbouwen, weten de vrouwen niet. Of er meer hulp komt, ook niet. Het ligt aan de gemeente en die laat niets van zich horen. Voorlopig wonen ze met hun gezinnen in tenten. Marissa Delacana (39) heeft net als miljoenen landgenoten in een Golfstaat gewerkt, maar kwam na negen maanden terug omdat ze te veel moeite had met het harde werk en de afstand tot haar jonge kinderen. Toch overweegt ze nu weer naar het buitenland te gaan – in de Filippijnen is geen werk en ze heeft drie monden te voeden. Zijn de vrouwen bang dat hun kinderen aan de drugs gaan? “Ik ben banger dat mijn dochter zwanger raakt en jong moet trouwen,” zegt Maira Fernando (33). Haar oudste dochter is dertien. Tienerzwangerschappen zijn hier meer regel dan uitzondering, en als

je eenmaal zwanger bent zit je klem, zo hebben ze zelf aan den lijve ondervonden.

De drugsmoorden lijken voor veel arme Filippino’s haast routine geworden, een bevestiging van hun gemarginaliseerde bestaan. Ze hopen dat het ze niet overkomt, maar geloven nauwelijks dat ze daar enige invloed op hebben. Marilyn laat een zwart kettinkje zien dat haar zoon haar een dag voor zijn dood gaf. “Hij deed niet wat ik wilde, maar hij hield wel van me,” zegt zij. “Het maakt niet uit wat hij deed, hij zou toch wel gedood zijn. Er is hier geen rechtvaardigheid.” Terwijl Camerons doodskist wordt ingemetseld in een vergeten hoekje van de begraafplaats, huilt Marilyn op de schouder van haar andere zoon. Lokale ambtenaren kijken zijgend toe. ○

‘Het maakt niet uit wat hij deed, hij zou toch wel gedood zijn. Er is hier geen rechtvaardigheid’

een andere man en vrouw afgevoerd voor drugstests. In de gevangenis kunnen ze vervolgens jaren wachten op een proces en een vonnis.

Zoals ‘Pepo’ Marebeth Debi, die al zes jaar in de vrouwengevangenis van Quezon City zit zonder dat er een uitspraak is in haar zaak. Ze ziet er met haar tandeloze glimlach,